

Irak: Internflyktingar, återvändare och rörelsefrihet

Om rapporten

Denna rapport är skriven i enlighet med [EU:s allmänna riktlinjer för framtagande av landinformation \(2008\)](#). Den är en opartisk presentation av tillförlitlig och relevant landinformation avsedd för handläggning av migrationsärenden.

Rapporten bygger på noggrant utvalda informationskällor. Alla källor refereras med undantag för beskrivning av allmänna förhållanden eller där Lifos expert är en källa, vilket i så fall anges. För att få en så fullständig bild som möjligt bör rapporten inte användas exklusivt som underlag i samband med avgörandet av ett enskilt ärende utan tillsammans med andra källor.

Informationen i rapporten återspeglar inte Migrationsverkets officiella ståndpunkt i en viss fråga och Lifos har ingen avsikt att genom rapporten göra politiska eller rättsliga ställningstaganden.

Lifosrapport: Irak: Internflyktingar, återvändare och rörelsefrihet

2019-09-10, version 1.0

Lifos – Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet

© Migrationsverket (Swedish Migration Agency), 2019

Publikationen kan laddas ner från <http://lifos.migrationsverket.se>

Innehåll

1.	English Summary	4
2.	Inledning	7
3.	Internflyktingar och återvändare i Iraks provinser: en överblick	8
3.1.	Bakgrund: internflyktingar och återvändare i kölvattnet av IS-offensiven	8
3.2.	Utdragen internflykt och stagnerande återvändande	9
3.2.1.	Utdragen internflyktsituation	9
3.2.2.	Utmaningar och hinder inför återvändandet	11
3.3.	Särskilt sårbara grupper internflyktingar	13
3.3.1.	Familjemedlemmar till presumtiva IS-anhängare	13
3.3.2.	Yazidier från Sinjar	15
3.4.	Lokal integration på internflyktsort	16
4.	Stängning av läger och tvångsåtervändande av internflyktingar	18
5.	Säkerhetsföreskrifter och intern rörelsefrihet	18
5.1.	Utmaningar i implementering av säkerhetsrutiner	19
5.2.	Sponsor- och bosättningskrav	21
5.2.1.	Centralregeringsregionen	21
5.2.2.	Kurdiska regionen	21
5.3.	Säkerhetsrutiner	22
5.3.1.	Säkerhetsrutiner i KRI	23
5.3.2.	Centralregeringsregionen	24
6.	Inresa och vägsäkerhet	24
6.1.	Inresa och allmän vägsäkerhet	24
6.2.	Inresa i centralregeringsregionen	24
6.3.	Särskilda inreseföreskrifter för KRI	27
6.3.1.	Inresa från övriga delar av landet	27
6.3.2.	Inresa från utlandet via flygplatsen i Erbil	27
6.3.3.	Turistbesök	27
6.3.4.	Flyktingar	27
6.4.	Vägsäkerhet och rörelsefrihet i centralregeringsregionen	25
7.	Avslutande kommentar och slutsatser	28
8.	Källförteckning	30
8.1.	Elektroniska källor	30
8.2.	Muntliga källor	32

Revisionshistorik

Version	Titel	Upphovsdatum	Lifosnr.
1.0	Irak: Internflyktingar, återvändare och rörelsefrihet	2019-09-10	43600

1. English Summary

The scale of displacement resulting from four years of conflict against the Islamic State (IS) made the Iraq crisis to one of the most volatile in the world. Over six million people (approximately 15 percent of the Iraq's population) are believed to have been displaced as a result of the conflict.

The military offensive against IS has had an upheaving and protracted impact on displaced civilians that were forced to flee their homes. Population movements during the length of the conflict were described as multi-directional, as hundreds of thousands were displaced, comparable numbers were returning.

The returnee trend witnessed a gradual increase in 2015 as government forces regained territory after pushing back IS-insurgents from areas previously under their control. Return activities gained momentum following the government's announcement of the defeat of IS in December 2017; whereby the number of returnees surpassed those displaced. According to the International Organisation for Migration (IOM), over 4 million persons have so far returned to their place of origin. The highest numbers of returnees are reported in the governorates of Ninewa, Anbar, Salah al-Din, Kirkuk and Diyala. Accordingly, the very same governorates were also those primarily impacted by the wave of displacement, resulting from IS's territorial control.

IOM estimates that there are around 1.6 million internally displaced persons (IDPs) who have yet to return, of which 800,000 are children. However, returnee activities appear to have stagnated since the beginning of 2019. Consulted sources maintain that over 60 percent of the country's IDPs risk long-term displacement (i.e. protracted displacement). Complementary studies recently completed by IOM Iraq suggest that over 90 percent of the remaining IDP population is likely to remain in displacement in the next 12 months. Risk of protracted displacement largely affects the most vulnerable IDP groups, mostly in-camp population, who due to precarious security conditions in the home community and lack of economic means are unable to return. The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA) reported that over 150,000 IDPs in-camp population are living under harsh conditions, and mostly dependent on humanitarian assistance. Another obstacle hampering return is lack of documentation (identity as well as property documentation).

IOM's studies further show disparities in the dynamics of return, where host communities like KRI (Kurdistan Region of Iraq), Baquba, Fallujah, Khaniqin, Kirkuk, Mosul, Sinjar and Tooze, show stagnating, and to some extent stationary, return activities, whilst communities, such as Baghdad, Ramadi and Tikrit are witnessing dynamic returns.

The main reason cited by IDPs to remain in displacement is primarily destruction of property, lack of security and services as well as lack of livelihood/ employment opportunities in the home community. The slow progress in reconstruction in home communities further hampers the prospects of return. A recent study conducted by IOM; *Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin* describes local conditions in the 23 main districts of displacement. According to the study, between 50 to 90 percent of the IDPs from the mentioned districts have returned, with the exception for three districts where return has been exceptionally low; al-Musayab (0% return), Ba'aj (9% return) and Sinjar (16% return).

IDP-groups such as Yazidis and family members to alleged IS-affiliates are particularly vulnerable, and are likely to find themselves in a protracted displacement situation over a long period of time.

Interventions in locations hosting people in protracted displacement poses challenges for host communities who continue to carry the brunt of ensuring for the needs of IDPs in their place of displacement. Local integration as a durable solution is a complex enterprise that is influenced by many factors, economic, political, legal, psychological and cultural. Local integration requires conducive conditions such as safety and security, as well as access to adequate living standards, such as food, housing, healthcare, education and employment. Social cohesion, socioeconomic conditions within host communities also play a role in facilitating integration and acceptance of IDPs, whereby marginalized host communities are more negative to accepting IDPs. Host communities that have experienced grievances related to conflict and violence, are less likely to accept IDPs. The ethno-religious dynamics of both host- and IDP population play an important part in the level acceptance.

The prospects of local integration is not optimal for host communities in Iraq. Local authorities in the KRI attributed the bulk of IDP population and the risk of inter-community tensions as the main obstacles of integration within the region.

The massive scale of displacement due to IS expansion and subsequent defeat between 2014-2017, prompted local authorities to impose stringent entry, residency restrictions, including sponsor and other security requirements. The implementation and procedural measures undertaken by local authorities vary between the KRI and the central government administered areas. The procedure appears more cohesive and structured in KRI. Persons wishing to take up residency in the KRI have to approach the security authorities, Asayesh, for an interview, after which their case is assessed for security clearance. Once approved the resident can obtain a resident permit at the Residency Department. Sponsor requirements are only imposed in cases when the individual's security status is unclear, requiring further investigation by the Asayesh. This is usually the case for Sunni Muslims from areas previously controlled by IS, or where the authorities

may suspect other criminal activities, often single men, or women at risk of being involved in prostitution.

All checkpoints in the KRI are under the control of the Kurdish authorities. Persons wishing to enter the KRI have to verify their identity (ID-documents) and also pay a fee of 10 USD, to which they obtain a plastic, bar-coded card. Upon entry to the KRI the person is required to approach the Asayesh within 10 days to obtain a security clearance to stay.

In the areas governed by the central government in Baghdad, procedures vary from governorate to governorate. The majority of the governorates have imposed sponsor requirements.

The number of checkpoints have gradually decreased in the country. Most checkpoints are manned by the Iraqi Security Forces (hereafter ISF). However, the Popular Mobilization Units (hereafter PMU) and other militias are known to man some of the checkpoints. Large-scale arbitrary arrests which took place in earlier years have also decreased, but are still known to take place. Sunni Muslim men remain at risk of being subject to harassment and arrests at checkpoints, especially those controlled by members of the PMU.

2. Inledning

Rapporten ger en översiktlig lägesbild och analys av situationen för internflyktingar samt återvändande internflyktingar (härefter återvändare) inom Irak i kölvattnet av den Islamiska statens (härefter IS) territoriella förluster i december 2017. Rapporten behandlar även information om myndigheterna, alternativt lokalsamhällenas, upprättade riktlinjer/procedurer i samband med mottagandet och återetableringen av internflyktingar som önskar återvända till hemorten.

Informationen har hämtats från öppna källor och Lifos inhämtningsresa till Bagdad och Erbil, mellan den 25 och 28 mars 2019.

Rapporten belyser följdverkningarna av IS tillbakadragande från tidigare kontrollerad territorium på dagens internflyktssituation. Rapporten fokuserar på de bakomliggande mekanismerna till dagens situation och hur dessa påverkar möjligheterna, alternativt utmaningarna, för internflyktingar att återvända till sina hemorter, och för de som inte kan återvända att finna tillfällig vistelse/bosättning i andra delar av landet. Detta innefattar även möjligheter till förflyttning och rörelse inom samtliga delar av landet, och vad detta kan medföra för konsekvenser, t.ex. bosättningsrestriktioner, risk för sekundär internflykt m.m. Därtill klarlägger rapporten myndigheternas förfarande, om än komplext och arbiträrt, att komma till bukt med den långvariga internflyktssituationen.

De rådande förhållandena på internflykts- respektive hemorten är tätt kopplad till säkerhetsläget i de berörda orterna, och tillika en väsentlig komponent vid utvärderingen av läget för intern rörelsefrihet inom landet. Vidare upplysning om säkerhetssituationen i landet kan hämtas i EASO:s senaste rapport om säkerhetsläget i Irak: *EASO Country of Origin Report, Iraq: Security Situation*.¹

Temat som rapporten berör är inte heller begränsad till de internflyktsgrupper, alternativt återvändare, som de facto befinner sig i landet, utan kan även appliceras till återvändande från utlandet, och som av olika anledningar inte kan återvända till sina hemorter, och därför behöver omlokalisera till andra delar av landet.

¹ EASO, Country of Origin Report: Iraq: Security Situation, mars 2019, [url](#) (Hämtad 2019-07-08)

3. Internflyktingar och återvändare i Iraks provinser: en överblick

3.1. Bakgrund: internflyktingar och återvändare i kölvattnet av IS-offensiven

Den 7 december 2017 deklarerade landets dåvarande premiärminister, Haidar al-Abadi, att de irakiska styrkorna erövrat IS sista fäste – Rawa – i Anbarprovinsen.^{2,3} Därmed upphörde den militära offensiven mot IS som började i samband med rörelsens framryckningar i Mosul i juni 2014.⁴

Den massiva flyktingkrisen som uppstod till följd av offensiven mot IS har tillskrivits bland de största i världen. Den nio månader långa striden om Mosul⁵ har t.ex. beskrivits som det längsta som utkämpats i stadsmiljö sedan andra världskriget.⁶

Över sex miljoner människor uppges ha flytt sina hem till följd av IS framryckningar 2014⁷, vilket motsvarar cirka 15 procent av landets befolkning.⁸ Första flyktingvågen som uppstod 2014 tvingade närmare 2,5 miljoner människor att fly sina hem. De fortsatta striderna i de av IS kontrollerade områdena generade ytterligare 1 miljon internflyktingar under 2015, och därefter 3 miljoner fram till 2017. Befolkningsrörelsen har under dessa år beskrivits som multiriktade (*multi-directoral*), där hundra tusentals flyktingar lämnat sina hem, samtidigt som lika många återvänt ([se diagram](#)).⁹

Återvändandet av internflyktingarna tog fart efter tillkännagivandet av IS territoriella nederlag 2017.¹⁰ Internationella organisationen för migration, IOM (*International Organization for Migration*), beräknar i sin internflyktsmatris, *Displacement Tracking Matrix* (DTM), antalet återvändande internflyktingar sedan 2014, per den 30 april 2019, till drygt

² Reuters, Iraqi forces recapture last Islamic State-held town, 2017-11-17, [url](#) (Hämtad 2019-04-09)

³ BBC News, Iraq declares war with Islamic State ended, 2017-12-09, [url](#) (Hämtad 2019-04-09)

⁴ Wilson Center, Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State, 2019-03-29, [url](#) (Hämtad 2019-04-09)

⁵ Wilson Center, 2019-03-29

⁶ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), 2018 Humanitarian Response Plan - Advance Executive Summary, februari 2018, s. 5, [url](#) (Hämtad 2019-04-09)

⁷ IOM Iraq, New studies reveal state of protracted displacement and prospects for local integration in Iraq, 2019-04-19, [url](#) (Hämtad 2019-04-29)

⁸ European Council on Foreign Relations, When the weapons fall silent: Reconciliation in Sinjar after ISIS, oktober 2018, s. 2, [url](#) (Hämtad 2019-05-27)

⁹ UNOCHA, februari 2018, s. 5

¹⁰ Ibid.

4 266 000 individer. Samma statistiska källa uppskattade antalet internflyktingar till närmare 1 665 000 individer¹¹, varav 800 000 barn.¹²

Återvändandet påbörjades redan april 2015. Men ett tydligt trendbrott noterades först i slutet av 2017, då antalet internflyktingar successivt började minska i takt med att allt fler internflyktingar återvände. Trenden fortsatte även under 2018 ([se digram](#)).¹³

De fem största grupperna av återvändare har sitt ursprung i provinserna Ninewa (1 641 300 individer), Anbar (1 294 056 individer), Salah al-Din (601 866 individer), Kirkuk (323 082 individer) och Diyala (223 326 individer).¹⁴ Samtliga provinser omfattar områden som tidigare legat under IS kontroll mellan 2014 och december 2017 då IS förlorade all territoriell kontroll i landet.¹⁵ Samma provinser står också för lejonparten av de internflyktingar som ännu inte återvänt till sina hemorter. Störst antal internflyktingar som finns i landet idag är hemmahörande i Ninewaprovinzen (1 037 430 individer), följt av Salah al-Din (230 616 individer), Anbar (192 798 individer), Kirkuk (109 116 individer) och Diyala (86 688 individer). Den övergripande majoriteten befinner sig i internflykt inom den egna hemprovinzen.¹⁶

3.2. Utdragen internflykt och stagnerande återvändande

3.2.1. Utdragen internflyktssituation

Återvändandet har avtagit något sedan början av 2019.¹⁷ IOM beräknar att över 60 procent av landets kvarvarande internflyktingar kommer att hamna i en utdragen internflyktssituation (*protracted displacement*) under oöverskådlig tid.¹⁸ Flera källor som delegationen talade med under utredningsresan i Irak i mars 2019 uppgav att säkerhetsläget på hemorten, i kombination med begränsade försörjningsmöjligheter samt bristfälliga samhällstjänster, utgör huvudsakliga hinder för återvändandet idag.¹⁹ Företrädare för en internationell organisation tillade att den grupp internflyktingar som ännu inte återvänt tillhör de mest sårbara, d.v.s. personer som saknar förutsättningar och resurser för att återetablera sig i hemorten, eller som p.g.a. de rådande säkerhetsförhållandena på hemorten inte kan återvända.²⁰

¹¹ IOM Iraq, Displacement Tracking Matrix (DTM) , 2019-04-30, [url](#) (Hämtad 2019-05-15)

¹² UNICEF, Humanitarian Action for Children, Iraq, april 2019, [url](#) (Hämtad 2019-06-14)

¹³ IOM Iraq, Displacement Tracking Matrix, DTM Round 108, februari 2019, s. 1, [url](#) (Hämtad 2019-04-10)

¹⁴ Ibid., s. 2

¹⁵ Wilson Center, 2019-03-29, BBC News, IS 'Caliphate' defeated but jihadist group remains a threat, 2019-03-2019, [url](#) (Hämtad 2019-04-10), BBC News, Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps, 2018-03-23, [url](#) (Hämtad 2019-04-10)

¹⁶ IOM Iraq, februari 2019, s.1

¹⁷ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

¹⁸ IOM Iraq, 2019-04-19

¹⁹ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24; Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

²⁰ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24, respektive Erbil, 2019-03-27

Erbil och Mosul räknas till de primära mottagningsorterna för internflyktingar. Båda orterna hyser en tredjedel av alla internflyktingar som lever utanför lägren. Ytterligare en tredjedel av gruppen internflyktingar uppges vara fördelade på fem huvudsakliga distrikt: Kirkuk, Sulaymaniya, Sumel, Tikrit och Zakho.²¹

En studie som nyligen genomförts på uppdrag av IOM rörande utdragen internflykt, med fokus på förhållandena i internflyktingarnas hemort,²² rapporterar att drygt 90 procent av de som befinner sig i internflykt i landet har sitt ursprung i 23 distrikt²³ (av totalt 120 distrikt²⁴). Det största antalet internflyktingar, drygt 40 procent, är ursprungligen från distrikten Mosul och Sinjar, båda i Ninewaprovinsen. De näst största grupperna (som utgör 25 procent av internflyktingarna) har sitt ursprung i sex distrikt: Fallujah och Ramadi (Anbarprovinsen), Baiji (provinsen Salah al-Din), al-Ba'aj och Telafar (Ninewaprovinsen) och Hawija (Kirkukprovinsen).²⁵

De återstående distrikten avser bl.a. al-Qaim (Anbarprovinsen), al-Musayab (Babilprovinsen), Mahmoudiya (Bagdadprovinsen), Daquq respektive Kirkuk (Kirkukprovinsen), al-Hamdaniya respektive Telkaif (Ninewaprovinsen) och slutligen Balad, Samarra, Tikrit, al-Shariqat och Tooz (provinsen Salah al-Din).²⁶

Internflyktingar som bor i läger tillhör de grupper med störst behov av humanitär hjälp och som således tillräknas den kategori som riskerar att hamna i en utdragen internflyktssituation.²⁷ FN:s kontor för samordning av humanitära frågor i Irak UNOCHA (*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*) uppgav i sin behovsöversikt av det humanitära läget i Irak 2019 att cirka 482 000 internflyktingar bor i läger runt om i landet, varav 155 000 individer uppges leva under svåra förhållanden.²⁸ Cirka en tredjedel av lägerbefolkningen uppgav bristen på ekonomiska förutsättningar (d.v.s. försörjning och tillgång till arbete) som hinder för att återvända. Ett annat hinder är avsaknaden av dokumentation om ägandeskap av egendom på hemorten; 80 procent av internflyktingarna

²¹ IOM, Protracted Displacement Study, An in-depth analysis of the mains districts of displacement, april 2019, [url](#) (Hämtad 2019-05-03)

²² IOM, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, [url](#) (Hämtad 2019-05-07)

²³ Ibid., s. 10

²⁴ Revolv, Districts of Iraq, odaterad, [url](#) (Hämtad 2019-05-10); UN Assistance Mission for Iraq (UNAMI), Iraq Governorates and District, 2003-06-01, [url](#) (Hämtad 2019-07-14)

²⁵ IOM, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, s. 10

²⁶ Ibid.

²⁷ IOM, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, s. 10

²⁸ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), 2019 Humanitarian Needs Overview, Iraq, november 2018, s. 4, [url](#) (Hämtad 2019-05-06)

från Sinjar och al-Shariqat saknar t.ex. nödvändig dokumentation som lagfart för bostad och annan egendom på hemorten. Internflyktingar som bor utanför lägren är i större utsträckning mer benägna att åberopa förstörelsen av egendom som hinder för att återvända.²⁹

Kvinnoleda hushåll är en särskilt sårbar kategori som riskerar att hamna i en utdragen internflyktingssituation, där byråkratiska hinder och risk för stigmatisering utgör de största utmaningarna för att återvända.³⁰ Norska flyktingrådet rapporterar att cirka 45 000 barn födda i tidigare IS-kontrollerade områden nekats identitetshandlingar av de irakiska myndigheterna, och därmed riskerar att socialt marginaliseras då de saknar tillgång till sjukvård och utbildning.³¹ Särskilt svår är situationen för barn som har föräldrar med kopplingar till IS-nätverket (se [3.3.1](#)).³²

I en annan framtagen studie på uppdrag av IOM, om utdragen internflykt, med analys av internflyktsorterna framhålls att individer som hamnat i internflykt inom sitt hemdistrikt är mindre benägna att återvända till hemorten. Orsaken till detta kan i första hand tillskrivas pågående spänningar mellan lokala grupper samt rädsla för repressalier och hämndaktioner på hemorten.³³ En utdragen internflyktsituation för dessa grupper kan, enligt studien, i längden bidra till ändringar i den demografiska sammansättningen på hemorten.³⁴

3.2.2. Utmaningar och hinder inför återvändandet

Enligt IOM:s internflyktsmatris DTM, från februari 2019, ska 95 procent av återvändarna ha återvänt till sina bostäder på hemorten.³⁵ Två procent uppges ha hittat alternativt boende, t.ex. hyrt bostad eller inackorderats hos värdfamiljer. De övriga 3 procenten (totalt cirka 130 700 individer) bor i provisoriska härbärgen som IOM klassat som 'kritiska härbärgen' (*critical shelters*). Ninewaprovinserna uppges hysa 41 procent av de drygt 130 000 återvändare som ingår i kategorin som bor i kritiska härbärgen. Svårast drabbad är staden Mosul. Andra provinser som sticker ut är Salah al-Din, med 23 procent, och där Tikrit är överrepresenterad i denna boendekategori, samt Diyala med 20 procent, varav de flesta är hemmahörande i distriktet Khaniqin.³⁶

²⁹ IOM, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, s. 11

³⁰ IOM Iraq, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of displacement, april 2019, s. 11

³¹ Rudaw, Charity: Iraq excludes 45,000 children born under ISIS rule, 2019-04-10, [url](#) (Hämtad 2019-06-14)

³² Rudaw, Two years since liberation, Mosul's children face daily challenges, juni 2019, [url](#) (Hämtad 2019-06-14)

³³ IOM Iraq, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of displacement, april 2019, s. 11

³⁴ Ibid.

³⁵ IOM Iraq, februari 2019, s. 4

³⁶ Ibid.

IOM:s studie om utdragen internflykt rapporterar om ett långsamt, och i viss mån stillastående (*stationary*), återvändande i KRI (*Kurdistan Region of Iraq*) och likaså distrikten Ba'quba, Fallujah, Khaniqin, Kirkuk, Mosul, Sinjar och Tooz, medan distrikt som Bagdad, Kifri, Ramadi och Tikrit vittnar om en utveckling av dynamiskt återvändande.³⁷

Samma studie rapporterar om ett avtagande intresse för återvändande bland de återstående grupperna av internflyktingar. Studien omtalar att upp emot 90 procent av de återstående internflyktingarna inte kommer att återvända inom de kommande 12 månaderna.³⁸ Enligt studien har internflyktingar som uppehållit sig på orter där återvändandet skett långsamt, eller stagnerat, uppgett ödeläggelsen på hemorten, brist på dokumentation av egendom samt ändringar i den etnisk-religiösa sammansättningen på hemorten som hinder till återvändandet.³⁹ I orter med tilltagande, dynamiskt, återvändande har de kvarvarande internflyktingarna åberopat bristen på försörjning och arbetstillfällen som hinder.⁴⁰ Återvändare som tillhör den s.k. dynamiska kategorin tenderar i större utsträckning att rapportera om påtryckningar att återvända (*pushed return*). Sådana påtryckningar har rapporterats i provinserna Anbar, Salah al-Din och Bagdad⁴¹ (bl.a. Abu Ghuraib och Adhamia), och där återvändarna åter hamnat i internflykt på hemorten.⁴² Regeringens mål att påskynda återvändandeprocessen⁴³, och rådande budgetnedsänkningar, har föranlett myndigheterna att stänga, alternativt förtäta lägerplatser (t.ex. i Anbar och Bagdad), vilket i sin tur nödsakat många till att återvända.⁴⁴

För närmare upplysningar om lokala förhållandena i internflyktingarnas ursprungsdistrikt (23 totalt) rekommenderas IOM:s studie som bl.a. rapporterar om infrastrukturen, tillgången till samhällstjänster (t.ex. skola, sjukvård) och arbete samt säkerhetssituationen i de berörda distrikten.⁴⁵ Enligt studien ska mellan 50 till 90 procent av internflyktingarna ha återvänt till sina hemdistrikt, och därtill till sina egna bostäder. Undantagna är distrikten al-Musayab i Babilprovinsen (0 procent återvändande⁴⁶) och al-

³⁷ IOM Iraq, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of displacement, april 2019, s. 10

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

⁴² IOM Iraq, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of displacement, april 2019, s. 11

⁴³ Möte ministeriet för internflykt och migration MoMD (*Ministry of Displacement and Migration*), Bagdad, 2019-03-26)

⁴⁴ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

⁴⁵ IOM Iraq, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, s. 6

⁴⁶ Jurf al-Sakher, belägen i distriktet al-Musayab, är den enda ort i Irak som rapporterat noll återvändande. Invånarna (cirka 30 000) har sedan staden befriats från IS 2014 blockerats från att återvända. Den sunnidominerade staden är strategiskt placerad på huvudvägen till shiamuslimernas heliga städer Najaf och Karbal'a. Staden kontrolleras av de Iranstödda shiamiliserna: Badrbrigaden och Asa'ib Ahl al-Haq (AAH). New York Times, Permanent Displacement From Iraqi Town, 2014-12-05, [url](#) (Hämtad 2019-08-15);

Ba'aj (9 procent) respektive Sinjar (16 procent), båda i Ninewaprovinnsen. De låga återvändandetalen kan i huvudsak tillskrivas säkerhetsläget, lokala spänningar, lämningar av explosiva ämnen (minor, sprängmedel m.m.) och ödeläggelse av byggnader och infrastruktur.⁴⁷

Bedömare beräknar att det kommer att ta åtta år till för att sanera de stridsdrabbade områdena från explosiva lämningar efter IS.⁴⁸ Världsbanken rapporterar att över 130 000 bostäder har skadats eller förstörts under stridigheterna mot IS.⁴⁹ Enligt FN:s särskilda organ för minröjning UNMAS (*United Nations Mine Action Service*) är västra Mosul bland de områden som drabbats värst av stridigheterna, och där ödeläggelsen som följd hindrat saneringsarbetet. Rasmassor och bråten som ännu inte undanröjts efter gatustriderna i Mosul stad uppskattas idag till cirka 7 miljoner ton.⁵⁰ Saneringsarbetet har i huvudsak fokuserat på s.k. kritisk infrastruktur, som skolor, vårdinrättningar och vattenanläggningar. Hittills har UNMAS, med samarbetspartner, sanerat 1 500 byggnader, bl.a. landets näst största sjukhus, al-Shifa.⁵¹

En annan studie som gjorts av IOM, publicerad i november 2018, omtalar en större risk för diskriminering och spänningar bland lokalbefolkningen i orter med en polariserad etnisk-religiös mångfald. Studien identifierar åtta distrikt med särskild hög diskriminering, och där risken för lokala spänningar kan inverka negativt på återvändande: Baquba, Balad, Ba' aj, al-Hamdaniya, al-Musayab, al-Muqtadiya, centrala Kirkuk och Sinjar.⁵² Även om områdena inte direkt vittnar om öppen konflikt, bedöms dock fientligheten och spänningarna vara särskilt påtagliga.⁵³

3.3. Särskilt sårbara grupper internflyktingar

3.3.1. Familjemedlemmar till presumtiva IS-anhängare

Familjemedlemmar till personer som tidigare anslutit sig till IS, eller som misstänks för samröre med IS, löper stor risk att hamna i en utdragen internflyktsituation.⁵⁴ Gruppen består i huvudsak av kvinnor och barn som hålls i ett antal läger, och som enligt bedömare har beskrivits som interneringsläger. Familjernas rörelsefrihet är begränsad då de inte får lämna lägret utan säkerhetstillstånd från lägeransvariga. Amnesty International

Musings on Iraq, Babil Government Still Not Allowing Citizens Of Iraq's Jurf al-Sakhr Return Home, 2016-04-07, [url](#) (Hämtad 2019-08-15); Niqash, Security Or Demographics? Why Babel Province Has A Ghost Town, 2017, [url](#) (Hämtad 2019-08-15)

⁴⁷ IOM, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, s. 16

⁴⁸ Al-Monitor, Explosive hazards in Mosul a major threat for years to come, 2019-04-28, [url](#) (Hämtad 2019-05-16)

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² IOM, Categorizing Protracted Displacement in Iraq, november 2019, s. 15, [url](#) (Hämtad 2019-05-16)

⁵³ Ibid.

⁵⁴ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), Humanitarian Needs Overview 2019, november 2018, s. 29, [url](#) (Hämtad 2019-07-05)

(härefter AI) sammanställde en rapport – [*The Condemned: Women and Children Isolated, Trapped and Exploited in Iraq*](#)⁵⁵ – om situationen för familjemedlemmar till presumtiva IS-anhängare, efter att ha besökt åtta särskilda interneringsläger. Familjemedlemmarna vittnade om övergrepp och sexuella trakasserier. Lägerborna rapporterade också om att de nekats tillgång till mat, sjukvård och möjligheten att få ut dokument. Klanledare i områden som tidigare kontrollerats av IS har utfärdat dekret som bannlyser familjemedlemmar till IS-anhängare från att återvända.⁵⁶

Lägerborna har också nekats besök från anhöriga. Det rapporteras också om anhöriga som inte vågat uppsöka lägren i rädsla att själva arresteras eller anklagas för samröre med IS, medan andra anhöriga tagit avstånd från internerade familjemedlemmar av rädsla för stigmatisering eller association till en ”IS-familj”.⁵⁷

Human Rights Watchs (härefter HRW) researcher för Irak, Belkis Wille, uppgav i en intervju med EASO 2018, att det är svårt att få en övergripande bild av hemkommunernas agerande avseende återvändande familjemedlemmar till presumtiva IS-anhängare. Detta eftersom beslut och dekret tagna på lokal nivå varierar mellan orterna, och är till stor del avhängig de lokala aktörerna, d.v.s. klanledare och säkerhetsstyrkorna på orten.⁵⁸ I Anbarprovinsen krävs t.ex. säkerhetsklareringen för denna kategori innan de kan återvända. Lokala klanledare har också avkrävt familjemedlemmarna på pengar, som kompensation, innan de kan återvända. På andra orter har lokala ledare kategoriskt nekat familjemedlemmarna rätt att återvända, dels av säkerhetsskäl, dels i rädsla för repressalier.⁵⁹ Upplýsningar om situationen för familjemedlemmar till IS-anhängare finns att hitta i EASO:s rapport om säkerhetsläget i Irak ([Iraq: Security Situation](#)).⁶⁰ Rapporten berör särskilt provinserna Anbar, Diyala, Kirkuk, Ninewa och Salah al-Din.⁶¹

IS framryckningar i Irak har inte bara lämnat materiell ödeläggelse i sina spår, utan också allvarligt åsamkat social och politisk polarisering i de områden som tidigare erövrats av organisationen. Klyvningar inom klaner och lokalsamhällen – mellan de som kämpade mot IS och de som valde att liera sig med terrornätverket – har triggit igång en våldsspiral av hämndaktioner och mord, som fortsätter att plåga lokalbefolkningen i de drabbade områdena. Därtill fortsätter kvarvarande IS-element att attackera

⁵⁵ Amnesty International (AI), *The Condemned: Women and Children Isolated, Trapped and Exploited in Iraq*, April 2018, [url](#) (Hämtad 2019-07-08)

⁵⁶ Ibid s. 20-28

⁵⁷ Ibid s.

⁵⁸ EASO, Country of Origin Report: Iraq: Security Situation, mars 2019, [url](#) (Hämtad 2019-07-08), s. 54

⁵⁹ Ibid

⁶⁰ EASO, Country of Origin Information Report: Iraq, Security Situation, mars 2019

⁶¹ Ibid s. 69-70, 95-95, 111, 129-130, 146-147

medlemmar i klanmiliserna (och deras anhöriga) som samarbetar med regeringsstyrkorna.⁶²

Vägen till försoning är svåruppnåeligt och behovet angeläget, och kräver företrädesvis en långsiktig nationell dialog från politiskt håll. Försoningsprocessen för familjemedlemmar till IS-anhängare tillhör de mest komplexa eftersom det involverar ett spektrum av intra-sunnitiska och tvärsektaristiska (sunni/shia) parter på hemorten. Därtill krävs att andra försoningsfrämjande förutsättningar är på plats innan en varaktig förlikning kan uppnås, som bl.a. återuppbyggnadsarbetet, dynamiskt återvändande och tillgång till samhällstjänster.⁶³

3.3.2. Yazidier från Sinjar

Lifos konstaterar att Yazidierna således tillhör den grupp som genomlevt de mest fasansfulla umbäranden till följd av IS framryckningar i Ninewaslätten 2014. Närmare 500 000 yazidier befann sig i internflykt vid mitten av 2015, varav den övergripande majoriteten tog sin tillflykt till KRI. Över 3 000 Yazidier är fortsatt försvunna, troligen tillfångatagna av IS.⁶⁴ Närmare 70 massgravar påträffades efter att kurdiska peshmergastyrkor återerövrat Sinjardistriktet i november 2015.⁶⁵

Yazidier tillhör den grupp internflyktingar som visat minst benägenhet att återvända. Enligt UNHCR, ska endast tre procent av yazidierna ha återvänt till Sinjardistriktet.⁶⁶

Lokala yazidiska milisgrupper, som allierat sig med olika väpnade koalitioner (t.ex. KDP och de frivilliga folkliga mobiliseringsstyrkorna – *al-Hashd al-Shaabi*⁶⁷ – [*Popular Mobilization Units*, PMU]), utgör en betydande del av den lokala maktbalansen i distriktet, och vars inflytande kan bidra till att destabilisera säkerhetsläget i området. Den av PKK utbildade Yazidiska milisgruppen *Yazidis' Sinjar Resistance Units (Yekîneyên Berxwedana Sengalê, YBS)*⁶⁸ åtnjuter stort inflytande i området. Gruppen som numera är underställd PMU:s väpnade koalition uppges ha hindrat yazidiska flyktingar

⁶² Al-Monitor, Iraqi tribes seek to heal enduring wounds of IS legacy, 2019-05-22, [url](#) (Hämtad 2019-05-26)

⁶³ Ibid.

⁶⁴ UNHCR, COI Note on the Situation of Yazidi IDPs in the Kurdistan Region of Iraq, maj 2019, [url](#) (Hämtad 2019-05-26)

⁶⁵ UNHCR, COI Note on the Situation of Yazidi IDPs in the Kurdistan Region of Iraq, maj 2019; European Council on Foreign Relations, oktober 2018, s. 8

⁶⁶ Ibid., s. 10

⁶⁷ De frivilliga folkliga mobiliseringsstyrkorna – *al-Hashd al-Shaabi* – (även kallade *Popular Mobilization Units*, PMU) är ett samlingsbegrepp för olika milisgrupper, med en shiitisk majoritet, som hörsammade Ayatollah Ali al-Sistanis uppmaning i juni 2014 (genom en fatwa) att försvara Irak mot IS.

⁶⁸ YBS-milisen bildades i samband med att den internationellt terrorklassade PKK-gerillan intog Sinjar 2015, efter att ha drivit ut IS. Sinjar som 2014 övergavs av styrkorna av KRI-peshmerga lämnades till sitt öde under IS kontroll fram till att PKK befriat staden. European Council on Foreign Relations, oktober 2018, s. 5-6.

från att återvända samt blockerat återuppbyggnadsinsatserna på orten.⁶⁹ En annan yazidisk milisgrupp, *Ezidkhan Protection Unit (Hêza Parastina Ê zidxanê, HPE)*, som stöds av KRI:s säkerhetsstyrkor (peshmerga), anser att YBS utgör ett hot mot stabiliteten i området.⁷⁰ Turkiets planerade militära offensiv mot PKK-mål i Qandilbergen (KRI)⁷¹ kan komma att utvidgas till att omfatta Sinjardistriktet vilket, enligt bedömare, kan urholka stabiliteten i området.⁷²

Brist på samhällstjänster och förekomsten av odetonerade sprängladdningar är ytterligare skäl till de låga återvändandetalen.⁷³ Cirka 85 procent av Sinjardistriktet uppges ha förstörts av IS. Återuppbyggnadsarbetet går långsamt.⁷⁴

3.4. Lokal integration på internflyktsort

Fem år har gått sedan IS erövrade territorium i Irak och tvingade miljontals människor på flykt. Över hälften av dagens internflyktingar har levt i internflykt i mer än tre år. Den övergripande majoriteten lever i urbana eller stadslignande miljöer samt utanför läger. Medan vissa grupper har hamnat i en utdragen internflyktssituation har andra börjat etablera sig lokalt på internflyktsorten.⁷⁵

Integration är en långsiktig förändringsprocess som berör både internflyktingar och värdsamhällen, enligt en studie från IOM om internflykt och lokal integration.⁷⁶ IOM menar att lokal integration först kan genomföras när internflyktingars skyddsbehov eller utsatthet upphör, och när gruppen kan ta fördel av samma rättigheter som lokalbefolkningen - utan diskriminering eller särbehandling på grund av den utsatta situation de befinner sig i. Säkerhet⁷⁷, adekvat tillgång till samhällstjänster (mat, bostad, sjukvård, skolgång m.m.), ekonomiska förutsättningar (t.ex. besparingar) samt möjlighet till egen försörjning är avgörande komponenter till en varaktig lokal integration.⁷⁸ Andra förutsättningar innefattar kompensation för förlorad alternativt ödelagd egendom samt rätt till familjeåterförening med anhöriga som separerats under flykten.⁷⁹

⁶⁹ Al-Monitor, Yazidis have 'protectors' in Iraq, but question safety, 2019-05-16, [url](#) (Hämtad 2019-05-26)

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ 7D, Turkey, Iran to plan joint anti-PKK operations, 2019-03-06, [url](#) (Hämtad 2019-05-27)

⁷² Al-Monitor, 2019-05-16

⁷³ UNHCR, maj 2019, s. 11, Diyaruna, Iraq's Sinjar calls for expedited reconstruction, 2019-04-03, [url](#) (Hämtad 2019-05-26)

⁷⁴ Diyaruna, 2019-04-03

⁷⁵ IOM, Reasons to Remain (Part 2): Determinants of IDP Integration into Host Communities in Iraq, 2019-04-18, s. 9, [url](#) (Hämtad 2019-05-23)

⁷⁶ Ibid., s. 5

⁷⁷ Ibid., s. 21

⁷⁸ Ibid., s. 19

⁷⁹ Ibid., s. 5

Ovan nämnda studie fokuserar i huvudsak på internflyktingar bosatta i provinserna Bagdad och Sulaimaniya. Gemensamt för provinserna är att båda mottagit stora mängder internflyktingar sedan 2014, varav majoriteten bor utanför lägren, och som befunnit sig i internflykt i över tre år. Sulaimaniya anses ha ett stagnerande återvändande över tid, medan Bagdad visar på ett dynamiskt återvändande.⁸⁰

Studien framhåller att internflyktingar som flytt inom hemprovinsen har en högre samhörighet med värdkommunen, men är dock mindre nöjda med sin livssituation än internflyktingar som tvingats på flykt utanför provinsgränsen.⁸¹ Ekonomiska förutsättningar och etnisk-religiös samt kulturell samhörighet tillhör de faktorer som internflyktingar värdesätter för integration.⁸²

Studien framhåller även värdsamhällets syn på möjligheten att integrera internflyktingar på orten. Ekonomiska förutsättningar och graden av social och politisk marginalisering bland lokalbefolkningen påverkar konkurrensen mellan befolkningen och internflyktingarna, och därmed värdesamhällets inställning till lokal integration.⁸³ Värdsamhällen som själva drabbats av våld och/eller konfliktrelaterade missförhållanden, och som tidigare tvingats till massflykt, är enligt studien i större grad negativt inställda till frågan om lokal integration.⁸⁴ Den etnisk-religiösa sammanhållningen mellan värdsamhället och internflyktingar ger bättre förutsättningar till acceptans, särskilt om internflyktingarna har sociala nätverk på orten (t.ex. anhöriga, släkt m.m.).⁸⁵

Källor delegationen talade med under besöket i Erbil uppgav att lokala myndigheter inom den kurdiska regionen motsätter sig lokal integration som hållbar lösning till problematiken med internflyktingar i KRI.⁸⁶ En företrädare för kurdiska myndigheterna uppgav att regionen inte hade kapacitet att uppta mängden flyktingar på permanent basis, och att lokal integration skulle leda till ökade spänningar mellan internflyktingar och lokalbefolkningen, vilket på lång sikt kan underkasta stabiliteten i området. Samma källa betonade också vikten för internflyktingar att återvända till sina hemprovinser för att säkra egendomar som tidigare konfiskerats av IS.⁸⁷

⁸⁰ Ibid., s. 10

⁸¹ Ibid., s. 16

⁸² Ibid., s. 17–19

⁸³ Ibid., s. 26 & 28

⁸⁴ Ibid., s. 27

⁸⁵ Ibid., s. 31

⁸⁶ Möte FN-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27; Möte myndighet, kurdiska regionen i Irak, Erbil, 2019-03-28

⁸⁷ Möte myndighet, Erbil, 2019-03-28

4. Stängning av läger och tvångsåtervändande av internflyktingar

Enligt en rapport från HRW⁸⁸ lär det finnas 109 läger kvar i landet som hyser närmare 450 000 internflyktingar.⁸⁹ Som tidigare angivits, hyser lägren oftast de mest utsatta grupperna internflyktingar, vilka saknar förutsättningar att återvända till hemorten.

HRW framhåller i rapporten att de irakiska myndigheterna beslutat att minska antalet läger runt om i landet, detta i syfte att öka trycket på de kvarvarande grupperna av internflyktingar att återvända till sina hemorter. Säkerhetsförhållandena på hemorterna har beskrivits som prekära, och förenade med påtagliga risker för bl.a. hämndaktioner från grannar eller tvångsrekrytering till lokala väpnade grupper, enligt HRW.⁹⁰ Detta har även bekräftats av källor Lifos talade med under inhämtningsresan.⁹¹ Personer som inte kan återvända har förflyttats till andra läger.⁹² De som återvänder under tvång löper stor risk att på nytt hamna i internflykt.⁹³

5. Säkerhetsföreskrifter och rörelsefrihet

Lifos konstaterar att under IS framfart har flera säkerhetsorgan tillkommit och/eller utökat sitt inflytande över befolkningens rörelsefrihet. Efter att IS besegrades i Irak har läget stabiliserats men situationen för internflyktingar och återvändande kompliceras fortfarande av rådande säkerhetsföreskrifter och sponsorkrav.⁹⁴

Möjligheten att inhämta information om säkerhetsföreskrifter och deras implementering varierar mellan landets centrala och södra delar som styrs av centralregeringen i Bagdad (härefter centralregeringsregionen) och den norra delen vars regering är kurdstyrd (s.k. *Kurdish Regional Government*, härefter KRG). I centralregeringsregionen är informationen förhållandevis begränsad, och av tidigare erfarenhet skiftande, i jämförelse med den kurdiska regionen, där delegationen haft möjlighet att inhämta mer detaljerad information. Därutöver, förefaller säkerhetsföreskrifterna i den kurdiska regionen enhetligare och bättre strukturerad över tid jämfört med de i övriga delar av landet.⁹⁵

Säkerhetsföreskrifterna skiljer sig åt i centralregerings- respektive KRI-regionen. Implementeringen i centralregeringsregionen görs av diverse

⁸⁸ HRW, Iraq: Not a Homecoming, 2019-06-14, [url](#) (Hämtad 2019-07-04)

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

⁹² HRW, 2019-06-14; Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

⁹³ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

⁹⁴ Lifos kommentar

⁹⁵ Lifos kommentar

säkerhetsapparater vid riktade insatser, vid vägspärrar, olika kontor och myndigheter. Det förekommer upp till tolv underrättelseorganisationer som genomför de obligatoriska säkerhetskontrollerna⁹⁶ i centralregeringsregionen men bara en i de kurdiska regionerna.⁹⁷

I den kurdiska regionen utför det kurdiska säkerhetsorganet Asayesh⁹⁸ säkerhetsarbetet medan ansvaret för övriga Irak ligger under centralregeringsregionens inrikes- och försvarsministeriet i Bagdad.⁹⁹ Under inrikesministeriet återfinns bl.a. samtliga polisiära grenar och vissa grupperingar från PMU. Asayesh respektive inrikesministeriet i Bagdad står för samtliga granskningar av internflyktingar och återvändare.¹⁰⁰

Säkerhetsgranskningarna görs bl.a. för att:

- se om personen är efterlyst
- förenkla passerandet av vägspärrar
- underlätta självständigt återvändande från utlandet, t.ex. Turkiet.^{101;102}

Utöver ovanstående samarbetar ministeriet för migration och internflyktingar (*Ministry of Migration and Displacement*, härfter MoMD) tillsammans med transportministeriet vid händelse av massåtervändanden. För att transportministeriet ska få transportera återvändare till en särskild plats behöver de ha blivit säkerhetsgranskade innan så sker. Dock uppger MoMD att dessa massiva insatser är betydligt ovanligare idag.¹⁰³

5.1. Utmaningar i implementering av säkerhetsrutiner

Antalet organisationer som är inblandade i säkerhetsarbetet i centralregeringsregionen, kombinerat med de hårda kraven på dokumentation i hela Irak, medför påtagliga utmaningar för internflyktingars och återvändares rörelsefrihet. Speciellt för de som saknar dokumentation och nätverk samt de som tillhör specifika minoriteter eller härstammar från tidigare IS-ockuperade områden.¹⁰⁴ Cirka 18 procent av internflyktingarna uppges sakna nödvändiga identitetshandlingar, varav 10 procent befinner sig i läger runt om i landet.¹⁰⁵

Individer som flydde i samband med IS framfart ses generellt i mindre

⁹⁶ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

⁹⁷ Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

⁹⁸ Utöver att vara den kurdiska regionens säkerhetsorgan betyder Asayesh också säkerhet på kurdiska.

⁹⁹ Möte myndighet, Erbil, 2019-03-28

¹⁰⁰ Ibid., möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

¹⁰¹ Möte MoMD, Bagdad, 2019-03-26

¹⁰² det sist nämnda avser kommentar från möte med KRG-tjänsteman som delegationen träffade i Erbil 2019-03-27.

¹⁰³ Möte MoMD, Bagdad, 2019-03-26

¹⁰⁴ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

¹⁰⁵ UNOCHA, november 2018, s. 30

utsträckning som potentiella IS-sympatisörer av säkerhetsorganen medan de som flydde under IS-ockupation och i samband med befriandet av områdena misstänkliggörs i betydligt högre grad.¹⁰⁶ Försvarsministeriet i Bagdad menar dock att bevisbördan inte ligger på den enskilde, utan säkerhetsrutinerna, t.ex. daktning (upptagning av fingeravtryck och irisskanning), görs endast vid misstanke för verifiering mot säkerhetsorganisationernas databaser. Först efter ålagd misstanke förses man med bevisbördan att motbevisa t.ex. ett samröre med IS.¹⁰⁷

Situationen kompliceras ytterligare av att underrättelseorganisationerna i centralregeringsregionen enbart har tillgång till och insyn i sin egen databas, vilket försvårar hanteringen av överlappande identiteter. Sökningar och slagningar görs enbart av respektive databasägare men kan göras för samarbetspartners på begäran.¹⁰⁸ Det kurdiska säkerhetsorganet Asayesh delar dock inte med sig av sina underrättelser så länge det inte är fall som måste koordineras med centralregeringen i Bagdad.¹⁰⁹

Fragmenteringen av tillgängliga underrättelser bidrar också till att säkerhetsaktörerna kan ifrågasätta sitt eget material när en individ utreds eller häktas av ett annat säkerhetsorgan, vid t.ex. en vägspärr. Det leder till att man gärna gör parallella utredningsåtgärder för att säkerställa eller uppdatera sitt eget underrättelsematerial, alternativt finner ogrundade anledningar till att neka individer passage.¹¹⁰ Tidigare genomförda säkerhetsgranskningar av t.ex. myndigheter kan också ignoreras på grund av bristande hierarki och struktur i säkerhetsarbetet, speciellt när diverse PMU-grupperingar är inblandade, enligt en anonym källa delegationen talade med i Bagdad.¹¹¹

Samtidigt påverkar lokalsamhällena och klandynamiker återvändare och internflyktingars rörelser.¹¹² Oftast utifrån återvändarnas etnisk-religiösa sammansättning eller tidigare permanenta eller tillfälliga hemvist. Tidigare har AI uttryckt att återvändandearbetet har begränsats till specifika platser genom bl.a. en ”kombination av komplicerade byråkratiska procedurer och krav”.¹¹³

Centralregeringen i Bagdad förklarar det komplicerade läget med bl.a. att deras linje för återvändare och internflyktingar inte alltid efterföljs p.g.a. lokalt fattade beslut i provinserna och deras beslutsorgan som introducerar parallella strukturer och regler.¹¹⁴

¹⁰⁶ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

¹⁰⁷ Möte försvarsministeriet, Bagdad, 2019-03-25

¹⁰⁸ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

¹⁰⁹ Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

¹¹⁰ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

¹¹¹ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

¹¹² Ibid.

¹¹³ Amnesty International, Punished for Daesh's crimes: Displaced Iraqis abused by militias and government forces, 2016, s. 59, [url](#) (Hämtad 2019-07-08)

¹¹⁴ Möte MoMD, Bagdad, 2019-03-26

5.2. Sponsor- och bosättningskrav

5.2.1. Centralregeringsregionen

Sponsor- och bosättningskraven för internflyktingar och återvändande infördes i samband med IS framfart under konfliktåren. Av rädsla för att IS sympatisörer okontrollerat skulle nå säkrade områden införde flera provinser och lokala kommuner krav för uppehåll. Sponsorkrav kan tillämpas för både tillfälliga och mer långvariga uppehåll, vilket innebär att den som ålagts med kravet måste framföra en eller flera individer som bor i området och kan gå i god för dem.¹¹⁵

Under 2018 och 2019 har kraven på vissa platser lättats eller lyfts helt, medan det i andra provinser är oförändrat.¹¹⁶ UNHCR har i rapporten *Iraq: Country of Origin Information on Access and Residency Requirements in Iraq* från april 2019 redogjort för sponsor- och bosättningskraven. I tabell 1 presenteras en sammanfattning över kraven för personer som vill återvända till ett annat område än sin tidigare hemvist. Enligt rapporten gäller sponsorkraven personer som befunnit sig i konfliktzoner eller som är hemmahörande i tidigare IS-kontrollerade områden, särskild sunniaraber samt personer som återvänt från utlandet.¹¹⁷

Tabell 1. Sponsorkrav i samband med tillträde respektive bosättning i provinserna i centralregeringsregionen, sorterat efter provins

Provins	Tillträdeskrav	Bosättningskrav
Babel	Existerar inte	Sponsor, stöd från orts-mukhtar ¹¹⁸
Bagdad	Existerar inte	2 sponsorer, stöd från orts- mukhtar
Basra	Existerar	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Dhi-Qar	Existerar	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Diyala	Existerar inte	Sponsor, stöd från orts-mukhtar. Obs: speciella villkor för Khaneqin ¹¹⁹
Karbala	Existerar inte	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Kirkuk	Existerar inte	Stöd från orts-mukhtar
Missan	Existerar	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Muthanna	Existerar	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Najef	Existerar inte	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Qadissiyah	Existerar	Sponsor, stöd från orts-mukhtar
Wassit	Existerar inte	Sponsor, stöd från orts-mukhtar

5.2.2. Kurdiska regionen

Sponsor- och bosättningskrav är inte alltid precist definierat och har en tendens att tillämpas efter säkerhetssituationen. De grundläggande sponsor-

¹¹⁵ Möte UNHCR, Erbil, 2019-03-27

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Iraq: Country of Origin information on Access and residency requirements in Iraq, 2019-04-25, s. 1, [url](#) (Hämtad 2019-07-14)

¹¹⁸ Mukhtar betyder utvald på arabiska och agerar som överhuvud eller ansvarig i en by, område eller bostadskvarter.

¹¹⁹ I khaneqin distrikt krävs stödbrev från tre instanser: Mukhtar, säkerhets- respektive underrättelsetjänsten, som ansökningsunderlag för bosättning i distriktet.

och bosättningskraven uppfattas som invecklade p.g.a. bristande insyn; implementeringar och förändringar är inte alltid kommunicerade utåt och regelverket är allmänt inte förankrat i lagen.¹²⁰ Kraven kan i grunden tilldelas vem som helst men appliceras främst på de som uppfattas som riskgrupper av säkerhetsmyndigheten Asayesh, enligt en KRG-tjänsteman delegationen talade med. De grupper som i störst utsträckning riskerar behöva uppfylla sponsorkraven och genomgå en säkerhetsgranskning är:

- Individer som har uppehållit sig i konfliktzoner eller tidigare IS-ockuperade områden.
- Singelmän som kan misstänkas för att vara potentiella IS-sympatisörer eller syssla med annan kriminalitet.
- Singelkvinnor som kan bli föremål för granskning p.g.a. misstänkt prostitution.
- Sunnimuslimer och turkmener på grund av rädslan att de ska vara IS-sympatisörer.^{121;122}

Man har även under 2018 infört uppehållstillstånd för affärsverksamhet och affärsresor (*Commercial Residency*) som ett sätt för KRG att tjäna pengar. Tillståndet som gäller i upp till ett år, och kostar 280 US-dollar, har till syfte att locka affärsmän som söker etablera sig i KRI.¹²³

I de kurdiska regionerna kan man t.ex. åläggas med sponsorkrav om det råder diskrepanser i identiteten eller i tidigare inlämnade uppgifter i samband med intervju med Asayesh. Sponsorer som missbrukar sin ställning, t.ex. genom att erhålla finansiell ersättning av den sponsrade, kan bli av med sin status att agera sponsor.¹²⁴

Kurder från Kirkuk behöver inte genomgå intervjuprocessen eftersom KRI har dokumentation från tiden då KRI kontrollerade Kirkuk. Detta gäller likaså för personer hemmahörande i de övriga s.k. omstridda områden som KRG tidigare kontrollerat.¹²⁵

5.3. Säkerhetsrutiner

Genomgripande för hela Irak är att alla som avser bosätta sig på annan ort eller önskar återvända till hemorten måste genomgå någon form av säkerhetsklarering. Gemensamt för proceduren är en registrering hos den lokala mukhtaren för att kunna bosätta sig på orten. Denne i sin tur rapporterar vidare till myndigheterna om en individs avsikt att bosätta sig i upptagningsområdet.^{126;127} Mukhtaren inhämtar individuppgifter och har

¹²⁰ Ibid, s. 2

¹²¹ Möte med UNHCR, Erbil, 2019-03-27

¹²² Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Iraq: Country of Origin information on Access and residency requirements in Iraq, 2019-04-25, [url](#) (Hämtad 2019-07-14)

¹²⁷ Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2019-03-28

befogenhet att gå i god för återvändare och internflyktingar som vill bosätta sig i området. Detta skapar ytterligare problem för de individer som riskerar att diskrimineras och bl.a. saknar ID-handlingar och dokumentation.¹²⁸

5.3.1. Säkerhetsrutiner i KRI

I princip behöver alla som vill bosätta sig i KRI genomgå en säkerhetsprövning.¹²⁹

I samband med inresa får individer som önskar uppehålla sig i KRI ett plastkort efter att de har styrkt sin identitet vid vägspärren in till KRI. I vanliga fall har personer vid inträde till KRI tio dagar på sig att ta sig till Asayesh-kontoret i området som man vill bo i. Det lokala Asayesh-kontoret genomför en intervju och verifierar informationen som individen uppgav till Asayesh vid inresa. Intervjun sker oftast samma dag eller dagen efter beroende av vilken tid på dagen man anmäler sig till sitt lokala Asayesh-kontoret. Efter intervju skickas ärendet till Asyaesh huvudkontor för beslut. Varje provins i KRI har sitt eget huvudkontor. Huvudkontoret kan ta upp till en månad på sig innan beslutet är taget. Vid bifall får man ett tillstånd från bostadsdepartementet (*residency department*). Detta tillstånd är ett bevis på att man har klarat säkerhetsgranskningen. Tillståndet gäller i ett år, och förnyas i samband med ny intervju, och eventuellt en förnyad säkerhetsklarering, vid det lokala Asayesh-kontoret som har hand om ärendet.¹³⁰

Om man har sökt som en enhet, t.ex. som familj, gäller tillståndet samtliga i familjen inklusive barn över 18 år. En eller flera individer kan begära ett separat ansökningsförfarande, skild från familjen/enheten. Då skapas ett nytt ärende för den nya enheten eller individen. Detta kan göras av olika skäl, t.ex. giftermål, sjukdom, eller bara för att man vill ordna ett eget boende. Asayesh skapar ett nytt ärende först efter att den som begärt ett separat förfarande skrivit på ett medgivande.¹³¹

Med godkänd säkerhetsgranskning och tillstånd kan man därefter skaffa bostad och teckna elavtal. Detta är inte möjligt utan säkerhetsklarering och/eller tillstånd från bostadsdepartementet. För det fall man inte erhåller säkerhetsklarering meddelas beskedet genom den lokala mukhtaren i bostadsområdet. Därefter eskorteras individen till KRI:s yttre vägspärrar.¹³²

Skulle ett bostadsbyte eller flytt till annan ort genomföras måste man anmäla flytten till Asayesh men på den nya platsen även genomgå en ny intervju hos det lokala Asayesh. Först därefter förflyttas ärendet till berörd Asayesh-kontor på orten. Ska man lämna KRI-regionen helt behöver detta också meddelas till Asayesh.¹³³

¹²⁸ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

¹²⁹ Möte med UNHCR, Erbil, 2019-03-27

¹³⁰ Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid.

¹³³ Ibid.

Förlust av uppehållskort måste anmälas till Asayesh som registrerar i sitt system att kortet är tappat. Denna registrering är tillgänglig för samtliga vägspärrar inom KRI. En som har förlorat sitt kort kan få ett papper som substitut, vilket oftast är giltigt i en månad innan man får ett nytt kort. En person som förlorar sitt kort flera gånger kan förlora sin rätt till kortet och får istället ett papper likt ett intyg som är giltigt i sex månader. Pappret innehåller också kontaktuppgifter till Asayesh.¹³⁴

5.3.2. Centralregeringsregionen

I övriga Irak kan individer som inte har säkerhetsgranskats be om att bli det och erhålla ett certifikat från provinsen där man har sin hemvist (*governorate of origin*). Dock varierar säkerhetsgranskningen i omfattning samt ansvarig aktör beroende på provins. Intyg på att säkerhetsgranskningen har genomförts garanterar dock inte att det inte kan uppstå komplikationer (se tidigare avsnitt)¹³⁵.

6. Inresa och vägsäkerhet

6.1. Inresa och allmän vägsäkerhet

Den allmänna säkerheten på vägarna kan direkt härledas till återerövringen av områden från IS; det finns en rest av ökad militär och polisiär närvaro på vägarna, in till städerna och vid nationsgränserna. Idag kan vägsäkerheten anses tillfredsställande men med ett par förbehåll.¹³⁶

Med hjälp av förebyggande operationer har vägsäkerheten mellan Irak och Jordanien blivit säker och har idag ett kontinuerligt flöde av trafik.¹³⁷ Detsamma gäller vägsäkerheten mellan Mosul och Kirkuk. UNAMI (United Nations Assistance Mission for Iraq) rapporterar dagliga aktiviteter och transporter över vägarna mellan städerna. Irakiska säkerhetsstyrkor (även känt som ISF) har mestadels kontroll över vägarna. PMU har stängt vissa vägspärrar p.g.a. pengautpressningsförsök. I Norra Sinjar har PKK och yezidiska miliser kontroll. Men Tal Afar är kontrollerad av ISF. Längs syriska gränsen har ISF och PMU kontroll över vägarna.¹³⁸

6.2. Inresa i centralregeringsregionen

Det finns inga särskilt angivna föreskrifter vad gäller inresa till centralregeringsregionen. EASO:s särskilda rapport om intern rörelsefrihet, *EASO Country of Origin Report, Iraq: Internal Mobility*, framhåller att

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

¹³⁶ Möte FN-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

¹³⁷ Möte inrikesministeriet, Bagdad, 2019-03-25

¹³⁸ Möte FN-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

irakiska medborgare åtnjuter rörelsefrihet i landet, i enlighet med artikel 44 i konstitutionen.¹³⁹

Vid inresa via landets samtliga internationella flygplatser genomförs regelmässiga identitetskontroller (t.ex. passkontroll).¹⁴⁰ Liknande kontroller utförs vid vägspärrar, dock mer sporadiskt (stickprovskontroller). För vidare information om passeringsförfarande vid vägspärrar se avsnitt [6.3](#).

Personer som avser förflytta sig inom landet behöver visa upp identitetshandlingar vid kontroller, t.ex. vägspärrar. Identitetskortet är den viktigaste handlingen vid kontakt med myndigheterna.¹⁴¹ Personer som saknar identitetskort löper stor risk att få sin rörelsefrihet begränsad, och kan i större utsträckning riskera att arresteras.¹⁴²

6.3. Vägspärrar och rörelsefrihet i centralregeringsregionen

Tidigare har mängden vägspärrar och antalet aktörer som bemannade dessa ofta kritiserats, men under senare tid uppmärksammats och åtgärdats av myndigheterna. Bland annat tillämpas nu stickprovskontroller istället för totalurval i vägspärrskontrollerna samtidigt som betongväggarna (som ska begränsa omfattningen av sprängdåd i urbana miljöer) börjat avvecklas.¹⁴³

Majoriteten av vägspärrarna förvaltas av inrikesministeriet i Bagdad, och har efter IS-konfliktens nedtrappning även minskat i antal.^{144;145} Företrädare för inrikesministeriet i Bagdad uppgav att vägspärrar innanför stadsgränsen hanteras vanligtvis av federala polisen samt den relaterade insatsstyrkan, medan ISF och andra militära grupperingar bemannar stadens yttre vägspärrar och bortom.¹⁴⁶ I t.ex. Bagdad finns det totalt elva vägspärrar som leder in till staden, vid dessa närvarar inrikesministeriets personal, armén och nationella underrättelseorganisationer. Närvaro och ansvar kan skilja sig åt beroende på provins och tidpunkt.¹⁴⁷ Det är även vanligt att det närvarar experter som granskar äktheten i ID-handlingar vid behov.¹⁴⁸ För mer upplysningar om vägspärrar och vägsäkerhet i landets provinser hänvisas till EASO:s senaste säkerhetsrapport från mars 2019: [Country of Origin Report: Iraq: Security Situation](#).

¹³⁹ EASO, Country of Origin Report, Iraq: Internal Mobility, februari 2019, s. 15 [url](#), (Hämtad 2019-07-14)

¹⁴⁰ Ibid., s. 17

¹⁴¹ Ibid., s. 20

¹⁴² Ibid., s. 19

¹⁴³ Möte al-Rafidain Centre, Bagdad, 2019-03-24

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Möte inrikesministeriet, Bagdad, 2019-03-25

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Ibid.

En källa delegationen talade med i Bagdad¹⁴⁹ uppgav bl.a. att det istället är en kombination av polisiära, militära enheter och PMU som närvarar vid samtliga vägspärrar.¹⁵⁰ En annan källa menade dock likt inrikesministeriet att det främst är myndigheterna som har hand om vägspärrarna i urbana områden medan det är miliselement och PMU som kontrollerar vägspärrarna mot Syrien.¹⁵¹ Till viss utsträckning medger de likväl att det kan förekomma vägspärrar med skiftande bemanning.¹⁵²

Antalet som blir arresterade vid vägspärrar har minskat och fortsätter visa en nedåtgående trend. De som har varit efterlysta har i stor utsträckning redan arresterats.¹⁵³ Dock förekommer det fortfarande klagomål om att utpressning och korruption äger rum vid diverse vägspärrar.¹⁵⁴ Det rapporteras också att godtyckliga arresteringar fortfarande sker men utan någon faktisk statistik som pekar på en trendförändring.^{155;156} Förvarstiden kan variera mellan 24 och 48 timmar till upp till 14 dagar i väntan på utredning. Arresteringarna sker beroende på personens bakgrund, och där myndigheterna kräver bevis eller garantier på att man inte har haft samröre med IS.¹⁵⁷

HRW uppger i en intervju med EASO 2018 att sunnimuslimer som reser mellan Bagdad, Anbar, Salah al-Din och Diyala löper större risk än andra grupper att arresteras vid PMU:s bemannade vägspärrar.¹⁵⁸

Företrädare vid inrikesministeriet som delegationen talade med, menar att vid tillfällen då individer inte kan presentera ID-handlingar lämnas ärendet över till polismyndigheten där man får en tidsfrist på sig att intyga sin identitet, bl.a. genom vittnen eller sponsorer. Om detta inte lyckas kan personer misstänkas men det är först efter ett domstolsbeslut som polisen kan ta personer i förvar och utreda dem. Ett sådant beslut går att få snabbt enligt inrikesministeriet som menar att man har effektiv kontakt med domstolarna på grund av vägspärrsarbetet. Inrikesministeriet menar också att det finns en förståelse för situationen som har utvecklats under IS-konflikten, speciellt för de som har blivit av med sina handlingar och omöjligen kan ta sig igenom alla vägspärrar utan att fastna eftersom de saknar kompletta handlingar.¹⁵⁹

¹⁴⁹ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Möte anonym källa 2, Bagdad, 2019-03-24

¹⁵² Lifos kommentar

¹⁵³ EASO, mars 2019, s. 58

¹⁵⁴ Möte anonym källa 3, Bagdad, 2019-03-25

¹⁵⁵ Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

¹⁵⁶ Möte anonym källa 2, Bagdad, 2019-03-25

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ EASO, mars 2019, s. 58

¹⁵⁹ Möte inrikesministeriet, Bagdad, 2019-03-25

6.4. Särskilda inreseföreskrifter för KRI

6.3.1. Inresa från övriga delar av landet

Personer som avser resa in i KRI måste anmäla sig vid vägspärren. Familjer och singlar hänvisas till olika köer, likaså personbilsinnehavare. Personen ifråga ombeds uppvisa ID-handlingar samt betala en administrativ avgift om 10 US-dollar. Ett företag som Asayesh kontrakterat att administrera inreseförfarandet har i uppgift att inhämta information om de resande samt ge dem ett vitfärgat plastkort försedd med en streckkod, varefter vederbörande kan släppas in regionen.¹⁶⁰

6.4.2. Inresa från utlandet via flygplatsen i Erbil

På Erbils flygplats ansvarar Asayesh för granskningen av resenärer. ISF finns inte på flygplatsen men däremot finns det irakisk personal som bistår i pappersarbetet. Information om visa, biometri, pass etc. delas med Bagdad. Personer blir tillfrågade på flygplatsen vart man ska och ombeds att rapportera till Asayesh i området man ska bo i. Asayesh litar inte på kvaliteten av irakiska ID-handlingar och inte heller på de irakiska *laissez passer* som personen kan få utfärdat vid ankomst på flygplatsen. I sådana fall får personen stanna i kanske 1–2 veckor samtidigt som det ställs krav på att personen ifråga behöver en sponsor som kan identifiera denne. Efter introduktionstiden blir personen intervjuad och kan få ett 3 månaders tillstånd att bo kvar i KRI. Detta kan bli förlängt i upp till ett år. Under denna tid får personen inte resa ut från KRI.¹⁶¹

6.4.3. Turistbesök

KRI samarbetar med flera turistbolag. Bolagen måste bifoga listor med resenärer en månad i förväg för Asayesh ska kontrollera namnen. Om de blir godkända får individerna ett tio dagars tillstånd som kan förlängas efter att de har anlänt till KRI.¹⁶²

6.4.4. Flyktingar

Flyktingar anmäler sig vid särskilda enheter inom Asayesh som har hand om flyktingar, t.ex. tillhör syriska flyktingar internationella arabenheten, medan iranska och turkiska flyktingar tillhör en annan enhet (namn har inte angivits).¹⁶³ Syriska flyktingar omfattas av en särskild lag för politiska flyktingar (från Saddamregimens tid), vilket ger dem tillgång till basala samhällstjänster. Samtliga flyktingar måste säkerhetsklaras av Asayesh innan de kan anmäla sig till UNHCR för registrering och upptagning av biometri.¹⁶⁴ Flyktingar får därefter ett certifikat från UNHCR.¹⁶⁵ Efter registreringen kan flyktingarna vända sig till bostadsdepartementet för att erhålla nödvändiga tillståndskort för att bosätta sig i regionen.¹⁶⁶

¹⁶⁰ Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Möte UNHCR, Erbil, 2019-03-27

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

7. Avslutande kommentar och slutsatser

Den fyraåriga IS-konflikten utlöste en massiv internflyktingkris. Krisen ändrade karaktär under konfliktens gång; från att först ha dominerats av en massiv internflyktingvåg som successivt ebbat ut till att bestå av en dynamisk återvändandefas, som tog reell fart efter IS territoriella förlust 2017. Situationen sedan slutet av 2018 ser ut att gå in i en ny, om än stagnerande, fas, där både internflykt och återvändande tycks ha avstannat.

Särskilt oroande är situationen för de kvarvarande 1,6 miljoner internflyktingar, som med stor sannolikhet ser ut att hamna i en utdragen flyktsituation under oöverskådlig tid. Denna grupp omfattar de mest sårbara kategorierna, d.v.s. kvinnoleda hushåll, familjemedlemmar till misstänkta IS-anhängare, biståndsberoende, eller personer som med anledning av förhållandena på hemorten saknar varaktiga förutsättningar för att återvända (t.ex. säkerhet, samhällstjänster, försörjningsmöjligheter m.m.). Gemensamt för ovanstående är att de till stor del härstammar från områden med en brokig och i vissa delar komplex etnisk-religiös sammansättning, och där ödeläggelsen efter IS härjningar varit omfattande. Befolkningen har som konsekvens varit måltavla för olika väpnade grupper (statliga och icke-statliga) och lokala aktörer, både under, men också efter konflikten – t.ex. Mosul och Sinjar. Avsaknaden av en fungerande försoningsprocess – både på nationell och lokal nivå – och tillika eftersatt återuppbyggnadsarbete har bidragit till att urholka förutsättningarna till ett tryggt och frivilligt återvändande på lång sikt. Det finns inget idag som tyder på varaktig lösning till problematiken, snarast tvärtom; budgetneddragningar och brist på politiskt engagemang, på alla nivåer, riskerar att fördjupa krisen framöver. Förutsättningar till lokal integration är inte heller optimal, givet förhållandena i värdsamhällen och internflyktingarnas etnisk-religiösa sammansättning som i stor grad påverkar acceptansen inom värdsamhällen.

IS framfart har bidragit till att öka säkerhetsorganisationernas inflytande över befolkningens rörelsefrihet, vilka upprättats främst i syfte att identifiera riskgrupper och stävja eventuella terrornätverk, särskilt med koppling till IS. Efter att IS besegrats har internflyktingarnas och återvändarnas situation komplicerats av krångliga och förvisso godtyckliga säkerhetsföreskrifter, kombinerad med ett tillika bristfälligt regelverk för bosättning och återvändande som inte är förankrat i lagen. Detta är särskilt tydligt i centralregeringsregionen, där implementeringen utgörs av diverse fragmenterade säkerhetsapparater som arbetar i parallella spår, utan gemensamma mål eller samverkan parterna emellan. Situationen i KRI förefaller vara förhållandevis mer strukturerad och enhetlig, även om det även där råder bristande insyn och inskränkt framförhållning i implementeringen.

Gemensamt för proceduren är att alla som önskar bosätta sig på annan ort eller avser återvända måste säkerhetsklareras innan de kan förflytta sig inom landet. Handläggningsförfarandet i KRI tycks baseras på en individuell

säkerhetsprövning och bedömning av de enskilda meriterna i ärendet. Sponsorkravet är inte heller systematiskt, utan tillämpas som en säkerhetsåtgärd då det råder osäkerhet om de individuella meriterna. Dock finns det tydliga profiler som alltid kommer att kräva sponsor, t.ex. sunnimuslimer från tidigare IS-kontrollerade områden och män med presumtiva kopplingar till kriminell verksamhet, likaså kvinnor som riskerar att hamna i prostitution.

Även om informationen kring säkerhets- och bosättningsföreskrifter i landets övriga delar är bristfällig, brokig och i vissa delar detaljfattig, ger den ändå antydning om ett arbiträrt förfarande, med syfte att främst stävja rörelsefriheten, istället för att komma till bukt med de faktiska utmaningar som internflyktingar och återvändare står inför: bristande säkerhet och försörjningsmöjligheter samt ödeläggelse av infrastrukturen och begränsad, om än obefintligt på vissa orter, samhällstjänster på hemorten.

Omväxlingarna i förfarandet och implementeringen av säkerhets- och bosättningsföreskrifterna, oftast utan laglig eller regelrätt förankring, är en annan utmaning som lär stävja framtida garantier för internflyktingar att bosätta sig på annan ort eller säkerställa ett tryggt och värdigt återvändande för de som önskar återetablera sig på hemorten. Mycket av det är kopplat till rådande maktförhållanden mellan de lokala aktörerna (främst klanledare och säkerhetsföreträdarna) på hemorten, och på vissa orter även den etnisk-religiösa sammansättningen som påverkar vissa grupperns möjligheter att återvända.

8. Källförteckning

8.1. Elektroniska källor

7D, Turkey, Iran to plan joint anti-PKK operations, 2019-03-06,
<https://7dnews.com/news/turkey-iran-to-plan-joint-anti-pkk-operations> (Hämtad 2019-05-27)

Al-Monitor, Explosive hazards in Mosul a major threat for years to come, 2019-04-28,
<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/04/iraq-mosul-explosive-security.html>
(Hämtad 2019-05-16)

Al-Monitor, Yazidis have 'protectors' in Iraq, but question safety, 2019-05-16,
<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/05/iraq-kurdistan-sinjar-pkk-ybs.html>
(Hämtad 2019-05-26)

Al-Monitor, Iraqi tribes seek to heal enduring wounds of IS legacy, 2019-05-22,
<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/05/iraq-sunni-tribes-anbar-isis.html>
(Hämtad 2019-05-26)

Amnesty International, Punished for Daesh's crimes: Displaced Iraqis abused by militias and government forces, 2016,
<https://www.amnesty.org/en/documents/mde14/4962/2016/en/> (Hämtad 2019-07-08)

Amnesty International, The Condemned: Women and Children Isolated, Trapped and Exploited in Iraq, april 2018, <http://www.refworld.org/pdfid/5ad84a274.pdf> (Hämtad 2019-05-25)

BBC News, Iraq declares war with Islamic State ended, 2017-12-09,
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42291985> (Hämtad 2019-04-09)

BBC News, Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps, 2018-03-23,
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034> (Hämtad 2019-04-10)

BBC News, IS 'Caliphate' defeated but jihadist group remains a threat, 2019-03-2019,
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595> (Hämtad 2019-04-10)

Diyaruna, Iraq's Sinjar calls for expedited reconstruction, 2019-04-03,
https://diyaruna.com/en_GB/articles/cnmi_di/features/2019/04/03/feature-03 (Hämtad 2019-05-26)

EASO, Country of Origin Report, Iraq: Internal Mobility, februari 2019,
<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/publications/Iraq-Internal-Mobility.pdf>,
(Hämtad 2019-07-14)

EASO, Country of Origin Report: Iraq: Security Situation, mars 2019,
<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/publications/EASO-COI-Report-Iraq-Security-situation.pdf> (Hämtad 2019-07-08)

European Council on Foreign Relations, When the weapons fall silent: Reconciliation in Sinjar after ISIS, oktober 2018, https://www.ecfr.eu/page/-/when_the_weapons_fall_silent_reconciliation_in_sinjar_after_isisFINAL.pdf (Hämtad 2019-05-27)

Human Rights Watch (HRW), Iraq: Not a Homecoming, 2019-06-14,
<https://www.hrw.org/news/2019/06/14/iraq-not-homecoming> (Hämtad 2019-07-04)

IOM, Categorizing Protracted Displacement in Iraq, november 2019,
<https://www.refworld.org/pdfid/5bf685154.pdf> (Hämtad 2019-05-16)

IOM Iraq, Displacement Tracking Matrix, DTM Round 108, februari 2019, http://iraqdtm.iom.int/Downloads/DTM%202019/February%202019/Round108_Report_English_2019_February_IOM_DTM.pdf (Hämtad 2019-04-10)

IOM Iraq, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of displacement, april 2019, http://iraqdtm.iom.int/LastDTMRound/IDP_Districts_of_Displacement_Factsheets.pdf (Hämtad 2019-05-03)

IOM, Protracted Displacement Study: An in-depth analysis of the main districts of origin, april 2019, http://iraqdtm.iom.int/LastDTMRound/IDP_Districts_of_Origin_Factsheets.pdf (Hämtad 2019-05-07)

IOM, Reasons to remain (Part 2): Determinants of IDP Integration into Host Communities in Iraq, 2019-04-18, <https://iraq.iom.int/publications/reasons-remain-part-2-determinants-idp-integration-host-communities-iraq> (Hämtad 2019-05-23)

IOM Iraq, New studies reveal state of protracted displacement and prospects for local integration in Iraq, 2019-04-19, <https://iraq.iom.int/news/new-studies-reveal-state-protracted-displacement-and-prospects-local-integration-iraq> (Hämtad 2019-04-29)

IOM Iraq, Displacement Tracking Matrix (DTM), 2019-04-30, <http://iraqdtm.iom.int/> (Hämtad 2019-05-15)

Musings on Iraq, Babil Government Still Not Allowing Citizens Of Iraq's Jurf al-Sakhr Return Home, 2016-04-07, <http://musingsoniraq.blogspot.com/2016/04/babil-government-still-not-allowing.html> (Hämtad 2019-08-15)

New York Times, Sunnis Fear Permanent Displacement From Iraqi Town, 2014-12-05, <https://www.nytimes.com/2014/12/06/world/middleeast/sunnis-fear-permanent-displacement-from-iraqi-town.html> (Hämtad 2019-08-15)

Niqash, Security Or Demographics? Why Babel Province Has A Ghost Town, 2017, <https://www.niqash.org/en/articles/security/5725/> (Hämtad 2019-08-15)

Reuters, Iraqi forces recapture last Islamic State-held town, 2017-11-17, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-islamic-state/iraqi-forces-recapture-last-islamic-state-held-town-idUSKBN1DH12D> (Hämtad 2019-04-09)

Revolv, Districts of Iraq, odatrad, <https://www.revolv.com/page/Districts-of-Iraq> (Hämtad 2019-05-10)

Wilson Center, Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State, 2019-03-29, <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state> (Hämtad 2019-07-14)

Rudaw, Charity: Iraq excludes 45,000 children born under ISIS rule, 2019-04-10, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/300420192> (Hämtad 2019-06-14)

Rudaw, Two years since liberation, Mosul's children face daily challenges, juni 2019, <http://www.rudaw.net/mobile/english/middleeast/iraq/13062019> (Hämtad 2019-06-14)

United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI), Iraq Governorates and District, 2003-06-01, https://www.ecoi.net/en/file/local/1074303/1222_1190099310_iraq-governates-and-districts.pdf (Hämtad 2019-07-14)

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Iraq: Country of Origin information on Access and residency requirements in Iraq, 2019-04-25, <https://www.refworld.org/pdfid/5cc2c30d7.pdf> (Hämtad 2019-07-14)

UNHCR, COI Note on the Situation of Yazidi IDPs in the Kurdistan Region of Iraq, maj 2019, <https://www.refworld.org/pdfid/5cd156657.pdf> (Hämtad 2019-05-26)

UNHCR, International Protection Considerations with Regard to People Fleeing the Republic of Iraq, maj 2019, available at: <https://www.refworld.org/docid/5cc9b20c4.html> (Hämtad 2019-06-25)

UNICEF, Humanitarian Action for Children, Iraq, april 2019, [https://www.unicef.org/appeals/files/2019-HAC-Iraq-revised-April\(1\).pdf](https://www.unicef.org/appeals/files/2019-HAC-Iraq-revised-April(1).pdf) (Hämtad 2019-06-14)

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), 2018 Humanitarian Response Plan - Advance Executive Summary, februari 2018, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/English_2018_HRP_ExecutiveSummary_IRQ_Final.pdf (Hämtad 2019-04-09)

UNOCHA, 2019 Humanitarian Needs Overview, Iraq, november 2018, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/irq_2019_hno.pdf, (Hämtad 2019-05-06)

8.2. Muntliga källor

Möte al-Rafidain Centre, Bagdad 2019-03-24

Möte internationell organisation, Bagdad, 2019-03-24

Möte anonym källa 1, Bagdad, 2019-03-24

Möte anonym källa 2, Bagdad, 2019-03-25

Möte anonym källa 3, Bagdad, 2019-03-25

Möte inrikesministeriet, Bagdad, 2019-03-25

Möte försvarsministeriet, Bagdad, 2019-03-25

Möte ministeriet för internflykt och migration MoMD (*Ministry of Displacement and Migration*), Bagdad, 2019-03-26

Möte UNHCR, Erbil, 2019-03-27

Möte FN-tjänsteman, Erbil, 2019-03-27

Möte KRG-tjänsteman, Erbil, 2017-03-27

Möte internationell organisation, Erbil, 2019-03-27

Möte myndighet, Kurdiska regionen i Irak, Erbil, 2019-03-28

Om Lifos

Lifos är ett center för landinformation och omvärldsanalys. Vi samlar in, analyserar och upprätthåller expertkunskap om länder och regioner från vilka människor söker sig till Sverige.

Lifos mission: Lifos är ett expertorgan, vilket agerar opartiskt och proaktivt för att bidra till rättssäkra och effektiva migrationsprocesser genom tillförlitlig, relevant och lättillgänglig landinformation och omvärldsanalys.

Migrationsverket • 601 70 Norrköping

gb-migrationsanalys@migrationsverket.se

<http://lifos.migrationsverket.se> • www.migrationsverket.se